

Papiers pintats Art Nouveau El triomf d'una estètica en la decoració d'interiors

M. Teresa Canals Aromí
Directora
Museu de l'Estampació de Premià de Mar (Barcelona)
canalsat@premiademar.cat

Rosend Casanova
Tècnic de col·leccions
Disseny Hub Barcelona (Barcelona)
rcasanova@bcn.cat

Si estem d'acord que l'arribada i la consolidació de l'estil artístic denominat Art Nouveau va permetre la participació total d'artesans, dibuixants, decoradors, etc., a més dels arquitectes, que van posar el seu enginy a disposició d'aquell període modernista, no ens ha d'estranyar pas si dins aquest apartat de les decoracions murals –integrat en les arts decoratives– trobem aportacions de les més reeixides en els dissenys de l'època.

Efectivament, els papiers pintats han estat uns suports privilegiats de la decoració abans i després de la producció industrial en sèrie. D'una banda, ens ho mostren els rotlles de paper pintat que formen part de les col·leccions de museus, és a dir, que ja són objectes museïtzats. D'altra banda, encara es conserven decoracions i conjunts ornamentals amb aquest material, bé reals, bé a través de fotografies o representacions pictòriques, que ens aporten proves fefaents del seu protagonisme durant els anys de l'Art Nouveau i, en conseqüència, la seva integració dins la història de l'art. Representen testimonis del tot interessants que ens ofereixen, a més de la part artística, dades tècniques de la seva fabricació.

Sense anar a buscar els ancestres, ja en el segle XVIII s'estampaven fulls de paper de forma totalment artesanal per ornamentar determinats espais a l'interior dels habitatges (sobreportes, sanefes, etc.) amb els

dibuixos característics d'aquell període. Va ser, però, al llarg del segle XIX que es va anar consolidant aquest tipus de revestiment mural fins que va tenir una denominació pròpia i va conquerir prestigi internacional gràcies als fabricants, que van apostar per aquest material que requeria tècniques i mètodes similars als de l'estampació tèxtil. I si bé és cert que els dibuixos es poden copiar i adaptar a les necessitats tècniques de l'estampació, també ho és que la participació d'artistes reconeguts aportava –i aporta– un plus de qualitat a les obres.

Tot i que podríem oferir una bona llista amb els noms d'aquells artífexs, anomenem només, i a tall d'exemple, algunes de les realitzacions més

La casa es convertí en un símbol del nivell social, i la burgesia esdevingué una veritable consumidora d'articles per a la llar

conegudes, com la de Henry van de Velde per a la sala de música de la seva casa d'Ukkel (Brussel·les) l'any 1895; les sanefes de Walter Crane; els dissenys dels components de la Secession de Munic o els fantàstics arrambadors florals procedents de Silver Studio (Regne Unit), a més dels àlbums o catàlegs d'Alphonse M. Mucha, M. P. Verneuil o Eugène Grasset, que incorporaven tot el món fantàstic d'insectes voladors, fons marins o cascades de plantes florals,

Postcard advertising the Crown model by Remien & Kuhnert Co., Chicago, 1909 / Postal publicitària del model Crown de Remien & Kuhnert Co., Chicago, 1909

Art Nouveau Wallpaper: the Triumph of an Aesthetic Concept in Interior Decoration

M. Teresa Canals Aromí
Director
Museu de l'Estampació de Premià de Mar, Barcelona
canalsat@premiademar.cat

Rosend Casanova
Collections assistant
Disseny Hub Barcelona
rcasanova@bcn.cat

We agree that the style we call Art Nouveau fully emerged and matured through the unconditional creative collaboration of artisans, draughtsmen and draughtswomen, decorators and others working alongside architects – all of them placing their talents at the service of the styles of the era. It should not surprise us, then, that wall decoration contributed one of the most successful design innovations of the time.

Paper wall coverings were valued decorative resources before the arrival of industrial processes, and wallpaper has continued to enjoy a privileged position since then, as can be seen by the acquisition of rolls for museum collections. Complete decorative applications and ornamental compositions with paper are also preserved, in situ and through photographs or illustrations. Such conservation bears witness to the significance of wallpaper in Art Nouveau and therefore in art history. Beyond what museum collections teach us about the artistic merits of this resource, however, they also reveal highly interesting technical details about the manufacture of wallpaper.

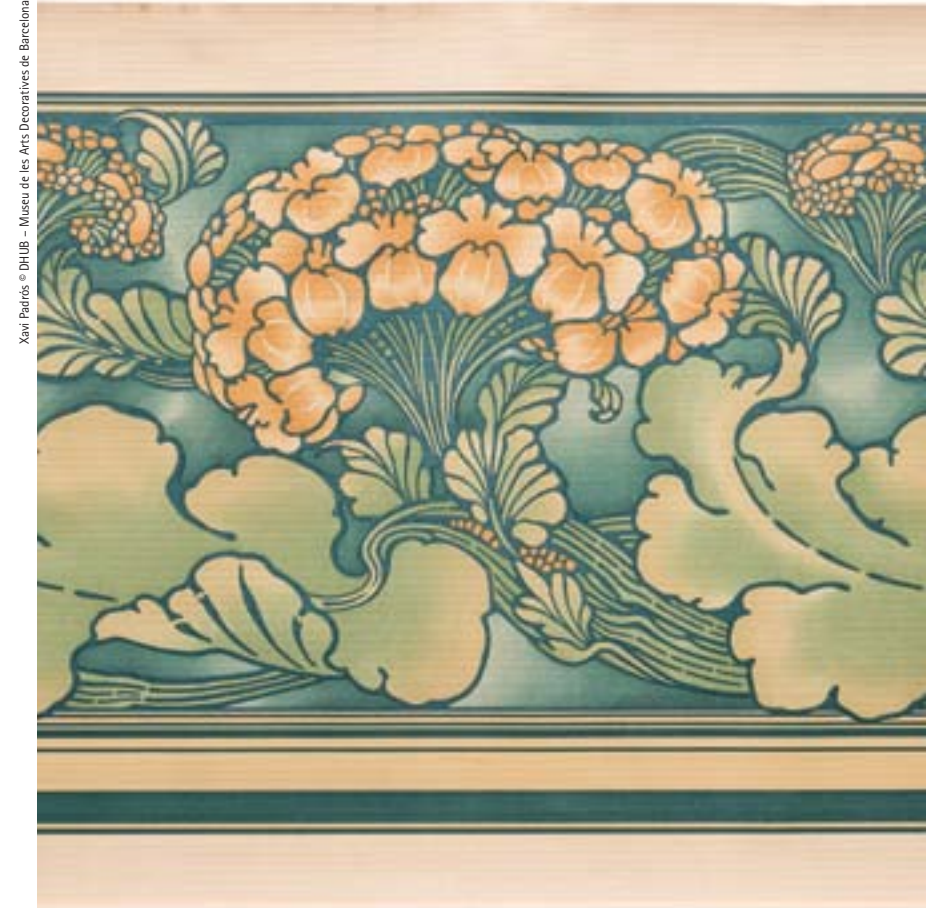
Washable paper frieze, blue tints. Ref. MADB 137.204

Fris rentable en paper tintat de color blau. Ref. MADB 137.204

Invoice from Maison Barbedienne, wallpaper manufacturers in Paris, 1898

Factura de la fàbrica de papiers pintats Maison Barbedienne de París, 1898

Frieze, six-colour printing, probably manufactured in England at the end of the 19th century. Ref. MADB 137.162

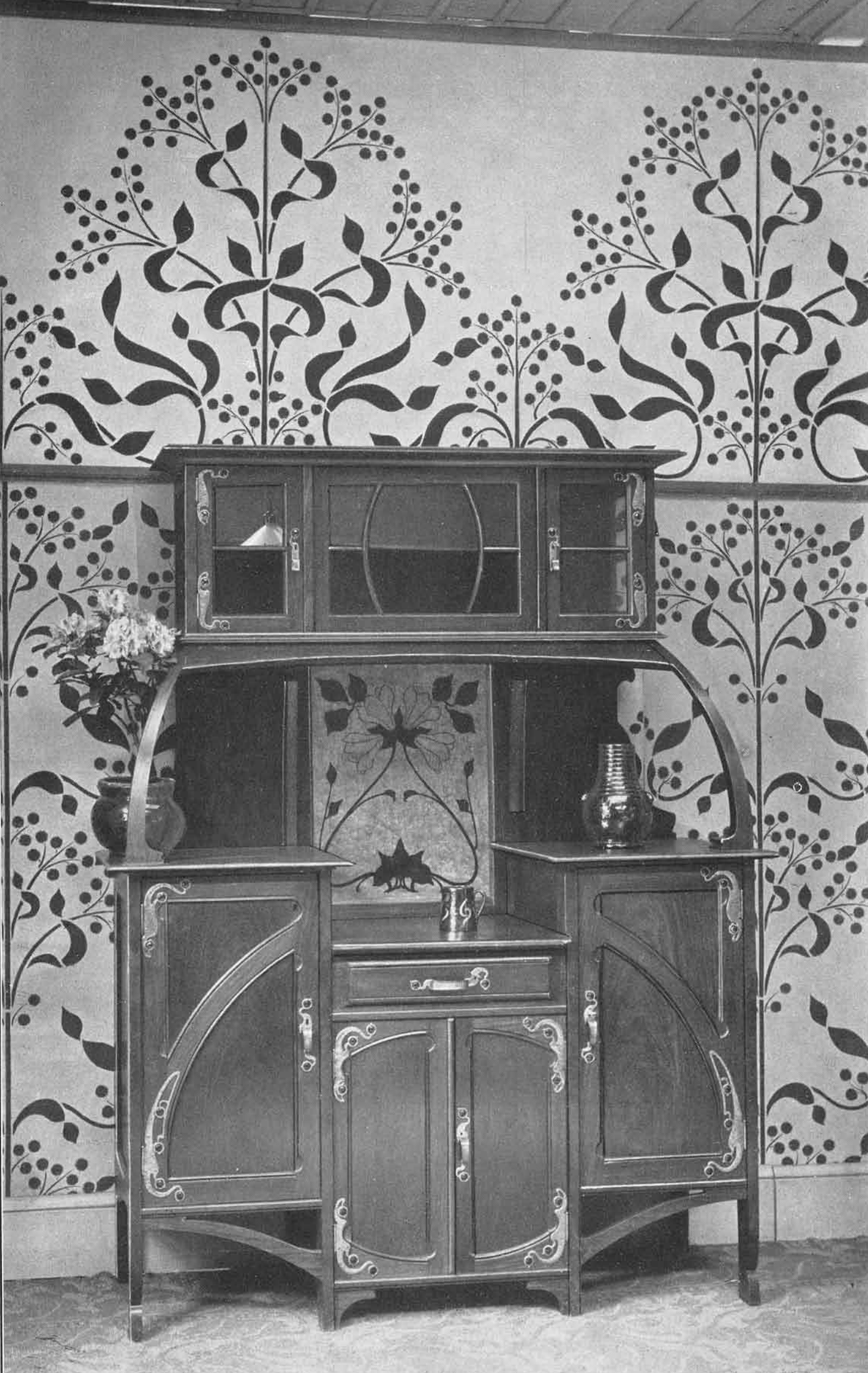
Fris a sis colors, probablement produït a Anglaterra a finals del segle XIX. Ref. MADB 137.162

IN DEPTH

Without reaching too far back in history, we can find examples of entirely hand-printed eighteenth-century paper sheets decorating certain interior spaces – over doors, for example – or creating borders based on motifs typical of the period. It was in the nineteenth century, however, that wallpaper came into its own, acquiring a name and distinctive attributes. International esteem was earned thanks to paper manufacturers who developed the necessary new technology and processes, similar to those used for printing textiles. And while it is true that manufacturers ingeniously copied and adapted designs for printing on paper, the work of well established artists must also be credited, for the designers added quality and continue to do so today.

We could list many names of artisans and their works but will highlight only a few of the best known. One who deserves mention is Henry van de Velde, particularly for his designs used

The middle classes became prodigious consumers of furnishings as the home became a symbol of social status

Gustave Serrurier-Bovy, c.1898. Sideboard and wallpaper. Illustration from Innen-Dekoration—Revue Mensuelle Illustrée, Paris, February 1902

Gustave Serrurier-Bovy, ca. 1898. Bufet i paper pintat. Reproduïts a Innen-Dekoration. Revue Mensuelle Illustrée, Paris (febrer, 1902)

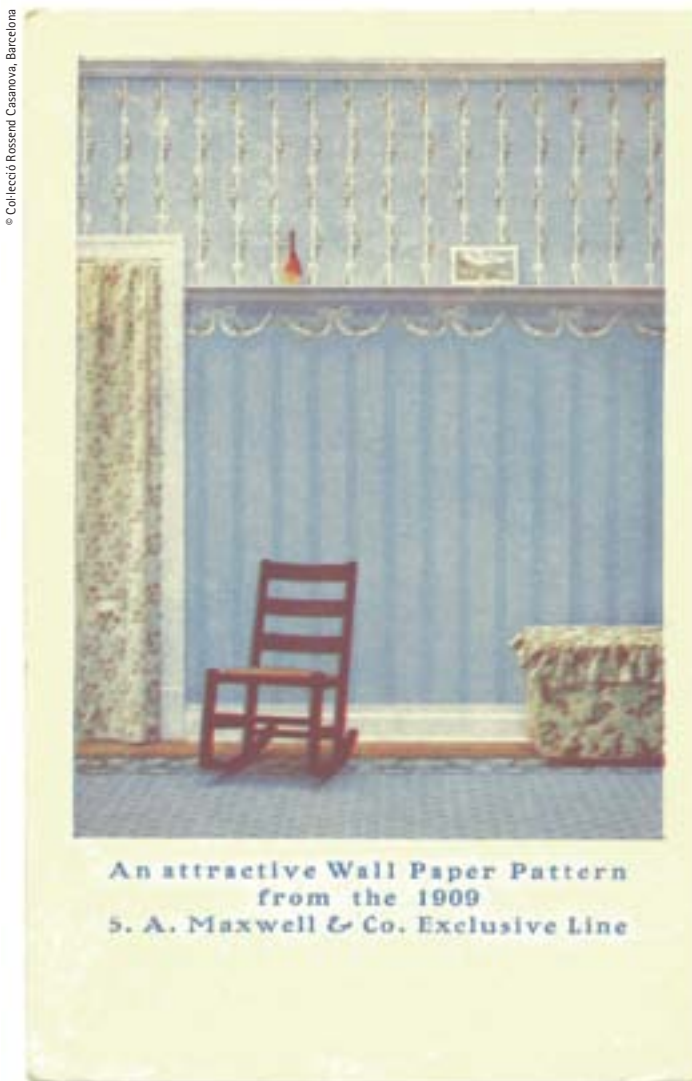
Henry van de Velde: composition shown at the 1899 Munich Secession Exhibition. Illustration from Deutsche Kunst und Dekoration, October 1899

Henry van de Velde, conjunt presentat a l'Exposició de la Secession de Munic el 1899. Reproduït a Deutsche Kunst und Dekoration (octubre, 1899)

in the music room of his home in Ikkle, Brussels, in 1895. Other creations worthy of note are the paper borders of Walter Crane, the design components of the Munich Secession movement and the wonderful floral balustrades from the Silver Studio in Britain. The catalogues, or albums, of Alphonse Maria Mucha, M. P. Verneuil and Eugène Grasset must also be listed. The fantastic worlds of flying insects, seabeds and cascading flowers in these design collections have given them a leading role in decoration, not only influencing the artists' contemporaries but also inspiring large numbers of students who followed them.

As is true for many other industrial arts, new machinery (engraved wooden or metal rotary cylinders for printing) was introduced slowly and unevenly across Europe and North America. Even in the twentieth century, therefore, it is possible to find hand-printed wallpapers, with the design stamped from blocks or plates on mechanically produced paper. Also important to remember is that certain artists followed the philosophy of the Arts & Crafts movement, producing their own pochoir printing stencils, as Otto Eckmann did in creating his stylised flowers.

When art and industry combine their resources, fact and fiction are often confused, whether as a result of commercial interests or for aesthetic purposes, and this is also the case for wallpaper. For example, consider the illusion created by some wallpapers that form part of coordinated compositions applying the same themes on textiles used for curtains or upholstery. Consider also the technical perfection achieved by embossing processes, in which the design is pressed into thick paper passed between

Postcard advertising a pattern by Maxwell & Co., 1909

Postal publicitària de l'empresa Maxwell & Co., 1909

From left to right: Frieze, Ref MADB 135.956 / The fir cone frieze, Britain, 1900-1925. Ref. GAGB 627 / Wallpaper border, eight-colour printing, Britain, 1900-1925. Ref. GAGB 506
D'esquerra a dreta: Fris. Ref. MADB 135.956 / Fris (1900-1925) La pinya, Regne Unit. Ref. GAGB 627 / Paper pintat amb sanefa a vuit colors (1900-1925), Regne Unit. Ref. GAGB 506

que reclamaven el seu protagonisme i que serviren d'inspiració a bona part dels alumnes de les escoles d'art, així com als mateixos artistes de l'època.

Com en molts altres camps de la indústria, la implantació de les màquines (rotatives de cilindres gravats en fusta o metall) va ser lenta i desigual en els diferents països europeus i nord-americans i, en conseqüència, es troben papers pintats dels primers anys del segle XX elaborats, encara, de manera totalment artesanal, és a dir, estampats manualment amb motlles o planxes damunt de paper mecànic. I a més, cal tenir present que determinats dissenyadors seguien les pautes de les Arts & Crafts i elaboraven els seus propis models amb la tècnica del *pochoir* (per exemple, Otto Eckmann per aconseguir les seves flors estilitzades).

Com en altres camps en què intervenen l'art i la indústria, sovint ficció i realitat es confonen, bé per interessos comercials, bé per l'estètica aconseguida. Ens estem referint a l'aspecte il·lusori que en ocasions produeixen els papers pintats, com és el cas dels conjunts coordinats amb els mateixos dibuixos de teixits per a cortines o sofàs i l'entapissat de paper en els murs. O encara la perfecció aconseguida tècnicament per fer els anomenats "cuirs repussats" a base de cartó i gravats amb cilindres metàl·lics per obtenir un relleu i tacte similars als de la pell tractada que, anteriorment, esdevingueren els preuats guadamassils. No casualment, a l'Exposició d'Indústries Artístiques de Barcelona de 1892 s'anunciaven plegats: "Guadamacilería, cueros y papeles pintados". A més, la

Frieze The Runemed, Britain, 1900-1925. Ref. GAGB 576
Fris The Runemed, Regne Unit (1900-1925). Ref. GAGB 576

estructural com estètica. El nou segle aportà noves formes, nous volums i nous acabats, i en aquest marc, el paper pintat resultà un excel·lent embelliment per a una societat desitjosa d'uns interiors molt ben decorats. I si bé la pintura de paret es mantingué en els espais públics, com l'entrada de veïns o l'escala, el paper pintat revestí les zones privades, com els salons o els menjadors, així com les més íntimes, com els dormitoris o els despatxos, i fins i tot els espais de comunicació, com els passadissos o els rebedors. I no només a les cases, sinó que recobrí les estances d'hotels, salons, cafès i infinitat de comerços i establiments públics.

L'estil en els dissenys dels papers pintats ha seguit les modes que imperaren en cada època i, en el cas que ens ocupa, des de la darrera dècada del segle XIX fins a la primera del XX, s'observa com els dissenys de William Morris deixaren pas a formats encara més lliures on el

Washable frieze, Britain, 1900-1925. Ref. MADB 137.225
Fris rentable, Regne Unit (1900-1925). Ref. MADB 137.225

Frieze. Ref. MADB 137.006 / Wallpaper border, industrial printing, probably British, 1900-1925. Ref. MADB 137.202/ Washable frieze, Britain, 1900-1925. Ref. GAGB 584
Fris. Ref. MADB 137.006 / Sanefa d'impressió mecànica (1900-1925), probablement del Regne Unit. Ref. MADB 137.202 / Fris rentable (1900-1925), Regne Unit. Ref. GAGB 584

metal cylinders to produce a relief pattern that mimics the older craft of fine leather tooling. Not surprisingly, the Exhibition of Industrial Arts in Barcelona in 1892 featured tooled leather, leather goods and wallpapers together in the same show. Varnish was also applied to wallpaper at this time, improving durability and rendering it washable.

By the end of the nineteenth century, wallpaper was poised for success thanks to a combination of factors that included improved manufacturing processes and the consequent lowering of prices for the end user. In that century of great change, the middle classes had gained ground, becoming prodigious consumers of furnishings as the home became more than ever a symbol of a family's acquired social status.

Homes underwent dramatic transformation, both in terms of structure and decoration. The new century also introduced new shapes, volumes and finishes, creating a context in which a society that

valued well decorated interiors would see wallpaper as an excellent enhancement. While painted walls could still be found in public areas, such as the foyer of an apartment building or up the staircase of a building, wallpaper became the rule in the living and dining areas of private flats, in more intimate spaces such as bedrooms and offices, and even in the passageways, halls and entrances to homes. Paper was also used on the walls of hotels, meeting rooms, cafés and a great variety of commercial and other establishments open to the public.

Wallpaper styles have followed evolving fashions. At the end of the nineteenth and beginning of the twentieth centuries, the designs of William Morris made way for freer patterns in which the whiplash line was a common device. Geometric forms incorporated sinuous curves, pastel colours and tonal gradations, creating exuberant wallpapers that expressed joy,

Interior, Poliorama Cinema in Barcelona, designed by Miquel Alarma i Ricart and Salvador Alarma i Tastàs, 1906. The decoration was lost when the cinema became a theatre in 1932
Interior del Cinema Poliorama de Barcelona, a càrrec de Miquel Alarma i Ricart i Salvador Alarma i Tastàs, 1906. Decoració perduda en convertir-se en teatre el 1932

Xavi Padrós © DHub - Museu de les Arts Decoratives de Barcelona

Rolls of wallpaper

Rotlles de paper pintat

coup de fouet és ben present. Formes geomètriques amb el predomini de la corba sinuosa, colors pastel i gradacions de tonalitats són constants en uns papers pintats exuberants, plens de joia i que transmeten, en gran part, alegria i benestar. És freqüent trobar-hi daurats, el color del metall preuat que dona a la peça una major importància i que resulta agradable a la vista gràcies al seu particular efecte reflex.

Els motius representats eren eminentment florals, i hi predominaven les poncelles i, sobretot, els pètals ben oberts i expressius, amb la tija sovint ondulada i acompanyada per fulles. Algunes flors són fàcilment identificables, com la de lotus o la de castanyer, roses de diferents varietats, margarides, lliris, tulipes o hortènsies, entre moltes altres, malgrat que també n'hi havia d'inventades, amb formes que no es troben a la natura. Majoritàriament, els elements florals destaquen sobre un fons monocrom que els fa contrastar i alhora reforça el color de la planta. I tot i que hi ha força dissenys ostentosos i llampants, també en trobem de més discrets i subtils.

American advertising postcard from 1909

Postal publicitària nord-americana de 1909

Cal afegir que els papers pintats presenten motius i elements propis de la zona geogràfica d'on procedeixen, responent així al gust de la clientela del país de producció. A més, els trobem en les diverses possibilitats que ofereixen, tant per revestir parets com per aparentar un arrambador, decorar un fris, delimitar amb sanefes o cantoneres, decorar sobreportes i, fins i tot, cobrir els sostres. Disponibles en rotlles, alguns es fabricaren amb relleus gofrats o estaven preparats amb trepat per retallar-ne el motiu. I d'entre totes aquestes possibilitats cal destacar els conjunts, peces d'un trencaclosques que permetien empaperar una paret amb arrambadors, sanefes, frisos, columnes i altres possibilitats, sempre amb un mateix motiu que es repetia, adaptat a les diferents peces, com un *leitmotiv* particular.

Els papers pintats Art Nouveau es convertiren en una veritable pell per a les parets i es mudaven amb una certa regularitat. Una temporalitat que els va fer desaparèixer amb el pas del temps i els canvis de les modes però que ens ha deixat, encara avui, diversos testimonis evocadors d'una estètica que triomfà arreu. www.dhub-bcn.cat

www.dhub-bcn.cat

© Col·lecció Rosend Casanova, Barcelona

© Département des papiers peints. Musée des Arts décoratifs, Paris

Advertisement for the Tapetenfabrik Europa, located in Hainichen, Germany

Publicitat de la fàbrica Tapetenfabrik Europa, situada a Hainichen, Alemanya

cheerfulness and well-being. Gold, as the colour of the precious metal, was often present because it added distinction but also because its lustre was agreeable to the eye.

Flowers —many still in bud— were everywhere, their open petals suggestive, their stems undulating, their leaves surrounding them. Some flowers are easy to identify. We see a lotus blossom or the flowers of a chestnut tree, roses of all types, daisies, lilies, tulips and hydrangeas, among many others. But there are also invented forms not found in nature. Floral patterns are usually arranged against a monochrome background for contrast, reinforcing the colours of the plant itself. Some designs are vivid and showy, while others are delicate and subtle.

Naturalistic shapes and elements that were native to the geographic areas where a wallpaper was manufactured were also incorporated, in response to customers' preferences. Each country offered the full range of types of paper, manufacturing products to cover walls, imitate a balustrade, decorate a frieze, provide a border, mark a corner or even cover a ceiling. Available in rolls, some wallpapers were embossed or provided with perforations for cutting out the design. In the context of this range of possibilities, it is important to stress the role of coordinated papers, as pieces of puzzles that allowed a decorator to cover walls with balustrades, borders, friezes, pillars and many other elements with a recurring theme, making use of a particular leitmotif for a room.

Art Nouveau wallpapers would provide a skin for walls in this period, one that could be shed and replaced regularly. Their use eventually declined with changing fashions, but they have nonetheless left us with evidence of a particular, evocative aesthetic that enjoyed universal success at the time. www.dhub-bcn.cat

www.dhub-bcn.cat

Lluís Domènech i Montaner, 1903. Lounge of the Gran Hotel, Palma, Majorca. Now the CaixaForum cultural centre

Lluís Domènech i Montaner, 1903. Sala d'estar del Gran Hotel de Palma de Mallorca, ara centre cultural CaixaForum

© Col·lecció Rosend Casanova, Barcelona

